

Tihana Mršić
Arhiv HAZU
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

DUBINSKA DIHOTOMIJA TRENUTAČNO : PROTEŽNO I GLAGOLSKI VID

Pitanje glagolskoga vida obrađuje se kao jedna od realizacija opće predikatne reference dubinske strukture *trenutačno : protežno*. Kako je dotična referenca na planu izraza uglavnom diskontinuirana, u radu se nastoji popisati razne mogućnosti njenog izražavanja, te razlučiti prave od nepravih (amalgamiranih) aspektualnih morfema.

Uvod

0. Sinkronijski¹ pregled općih predikatnih referenca dubinske strukture.

Uopće, među opće reference dubinske strukture možemo ubrojiti i dihotomne reference:

statično : dinamično,

neprošlo : prošlo,

trenutačno² : protežno³ (momentano : propagativno).

¹ Dijakronijski pregled daje drukčiju sliku s obzirom da se postanak glagolskih vremena (neprošlo:prošlo) katkad može pratiti iz aspekta. Naime, ono što je trenutačno može se shvatiti kao već dovršeno, odnosno prošlo, i tako aspekt dobiti značenje prošlog vremena (usp. Skok 1940-III:91–93). Međutim, ipak aspektualnu razliku izražava isključivo glagolska osnova (kako u latinskom: vokalskim alternacijama, reduplikacijom osnove, umetanjem konsonanta u glagolsku osnovu; tako i u slavenskim jezicima, pa i u hrv.: umetanjem vokala, konsonanta, vokalskim alternacijama), a vremensku razliku dočeci i sintaktičke perifraze. U latinskom se razlika između niza vremena prezent–imperfekt–futura I. i perfekt–pluskvamperfekt–futura II. zasniva na osnovnom aspektualnom razlikovanju. Tako danas francusko prošlo vrijeme *passé composé* može označiti i trenutačnost i prošlost (*Il est mort.*).

² Ono što se zbiva u trenutku, označuje početnu ili krajnju točku predikacije u vremenu.

³ Protežno, protežnost, jer naziv ne smije naznačiti ništa osim same vremenske protežnosti, tj. mora biti neutralan glede kontinuiranosti zbivanja (kontinuirano: iterativno), što je već nova vremenska referenca.

U semantičkom smislu, površinsku strukturu čine odabrana leksička i gramatička rješenja, a **dubinsku strukturu** – virtualni izbor semantičkih rješenja.

Tu dubinsku strukturu možemo podijeliti na nekoliko semantičkih slojeva, od kojih:

- 1) najdublji sadrži opće reference prostorno-vremensko-pojmovne analize (kojoj pripadaju sve navedene dihotomije, pa tako i dihotomija trenutačno: protežno, jer se ne mora izraziti samo predikatom (već npr. priložnom oznakom);
- 2) za njim slijedi semantički sloj gramatičkog smisla⁴ funkcija u rečenici (npr. predikat, koji također može sadržavati dihotomiju trenutačno: : protežno);
- 3) a potom sloj gramatičkog smisla vrsta riječi (npr. glagol).

Potpuni smisao bio bi spoj leksičkog i ukupnog gramatičkog smisla (opća referenca + funkcija + vrsta riječi).

Dakle, dubinsku strukturu u slučaju navedenih predikatnih dihotomija treba shvatiti kao najdublji sloj općih referenca prostorno-vremensko-pojmovne analize, premda su te dihotomije, kao opće reference, ujedno i moguće reference gramatičkog smisla predikatne funkcije. Ovdje su navedene kao predikatne reference jer je u radu naglasak na traženju pravih aspektualnih morfema u hrvatskom jeziku, međutim, na njih treba gledati kao na opće reference dubinske strukture koje se mogu ostvariti i u predikatu.

Pod pojmom **referenca dubinske strukture** ovdje podrazumijevamo semantičke crte koje zbilju ljudskoga svijeta povezuju s njenom analizom na teško razlučive prostorne, vremenske, pojmovne i druge datosti, a kojem semantičkom sadržaju na planu jezičnoga izraza, ovisno o jeziku, mogu odgovarati razna rješenja (leksička i gramatička). Njihova se ne/nazočnost u semantičkom opisu može naznačiti ili jednim nazivom sa + ili –, ili dihotomnim antonimnim izrazima.

Pod **općim predikatnim referencama dubinske strukture** podrazumijevamo virtualne dihotomne semantičke crte gramatičkoga smisla predikatne funkcije. One se, dakle, mogu, ali ne moraju, ili pak ne mogu, na planu izraza pojaviti negdje u predikatu, i to na različite načine (leksik i/ili gramatika), a mogućnost njihova odabira ovisi o jeziku u kojem se izražavaju kao i o gramatičkom smislu vrsta riječi koje sudjeluju u predikaciji (glagoli, nomeni), a s kojim tvore potpuni smisao.

Dinamika i predikacija

0.1. Dihotomija statično: dinamično. Osnovna razlika koja odražava tradi-

⁴ Ono što je kod nekih (Lyons) gramatički smisao, a kod drugih (Fries) strukturalni smisao (Lyons 1970:355).

cionalno razlikovanje između *kvalitete*⁵ i *aktivnosti*⁶ prema Lyonsu jest dihotomija statično: dinamično⁷. Ta se dihotomija dubinske strukture, ovisno o jeziku i njegovim mogućnostima, baš kao i ostali opći pojmovi referencijalnosti, može izraziti bilo putem leksika (npr. priložnim značenjem koje izražava statiku ili dinamiku: *nepomično, skakutavo*), bilo putem gramatike (npr. pridjevom ili glagolom: *Cvijet je žut. Cvijet se žuti.*), što je dakako nepredvidivo. Ako u jeziku postoji mogućnost semantičkoga razlikovanja koje se može dovesti u vezu s nekom gramatičkom razlikom dubinske strukture (Lyonsov primjer: *bijel je: bijeli se* statično: dinamično), riječ je o razlici gramatičkoga smisla.

Referenca statično: dinamično odnosila bi se na virtualno osnovno razlikovanje između nenazočnosti odnosno nazočnosti nečega što bismo mogli uvjetno nazvati silom (*dynamis*) ili energijom u predikatu. Dakle, ona je nešto drugo od dobro nam poznate semantičke crte [+/-kretanje] u tradicionalnim gramatikama, s obzirom da postoji i mogućnost zbunjujuće kombinacije [-kretanje] + [+dinamika], za koju je najbolji već spomenut primjer popridjevljenih glagola (kao npr. u glagolskom predikatu *Crveni se u licu.*) spram nomenskih konstrukcija predikata (*Crven je licu.*). U tom smislu, na tzv. glagole kretanja mogli bismo gledati kao na dinamičniju varijantu predikacije, dok bi tzv. glagoli mirovanja mogli izražavati ili potpuno mirovanje (što se ovdje poklapa sa statikom) ili određenu mjeru dinamike (npr. *Trava se zeleni.*), dakako, sve to uvijek gledano u dihotomijama. Premda Lyons primjer *bijel je: bijeli se* navodi kao ilustraciju dubinske aspektualne razlike, smatramo da se tu ipak poređuju dvije mogućnosti izražavanja aspektualne propagativnosti (prezent gl. *biti*, propagativni popridjevljeni glagol), te da je ono što tu čini osnovnu razliku prvenstveno razlika u gramatičkom smislu između nomena i glagola, tj. [kvaliteta]: [dinamika].⁸

0.1.1. Promjena vrste riječi i gramatički smisao. Prijelaz iz jedne vrste riječi u drugu često razotkriva upravo takve *dubinske* karakteristike pojedinih vrsta riječi. Naime, preoblika ne poništi sve opće semove primarne vrste riječi. Npr. u oglagoljenih pridjeva dinamizira se njihova statična opisnost: *bijel je: bijeli se*, dok se u popridjevljenih glagola statizira njima svojstvena dinamičnost: *izbijeljen*. Premda ne možemo nikako *a priori* tvrditi da npr. svi glagoli izražavaju dinamičnost, a svi pridjevi statičnost, ipak je općenito govoreći tako.

⁵ Tradicionalna dihotomija kvaliteta: aktivnost odražavala bi razliku u gramatičkom smislu između nomena i glagola. Ne bismo se ovdje upuštali u potpunije definiranje toga razlikovanja.

⁶ Bilo bi bolje rabiti širi pojam *dinamika*.

⁷ Lyons 1970:355.

⁸ Ovdje ne ulazimo dublje u reference gramatičkoga smisla vrsta riječi.

Vrijeme i predikacija

0.2. Dihotomija neprošlo:prošlo. Položaj u vremenu koji se odnosi na to je li se predikacija već zbila ili nije također se izražava i leksičkim i gramatičkim elementima, dakle, kako adverbijalima, tako i glagolskim vremenima od kojih neka izražavaju već prošlu, a druga još neprošlu, nezavršenu ili još nedogođenu radnju. Ta je dihotomija, a onda i glagolska vremena⁹ koja je izražavaju, u uskoj svezi s dihotomijom trajanja predikacije, trenutačno:protežno, s kojom se kombinira za izražavanje:

I. prošlih predikacija:

- a) trenutačnih,
- b) protežnih;

i

II. neprošlih predikacija:

- a) trenutačnih,
- b) protežnih.

Sve to, još u varijacijama s različitim vremenima, osobito prošlim, omogućuje najsloženije predikatne kombinacije.

Glagolski vid i prefiksacija

0.3. Dihotomija trenutačno:protežno (momentano:propagativno). Treća takva opća vremenska referenca dubinske strukture, a koja se odnosi na trajanje predikacije, jest dihotomija koju smo nazvali trenutačno:protežno (momentano:propagativno). Odnosi se na tzv. aspekt ili vid, tj. na neodgovarajuće nazivlje perfektivnost:imperfektivnost, svršenost:nesvršenost. S obzirom na prozirnost tih tradicionalnih latinizama i njihovih hrvatskih prijevoda¹⁰, koja nas može navesti na krivi put jer ničim ne upućuje na trajanje radnje (je li ona trenutačna ili protežna) već, naprotiv, ukazuje na svršenost/nesvršenost radnje, odnosno na dubinsku dihotomiju prošlost:neprošlost, koja se uglavnom izražava glagolskim vremenima¹¹, odlučili smo se za uvođenje novoga naziva, koji se može prihvatiti barem za opću referencijalnu dihotomiju dubinske strukture, što je ostvarujemo različitim jezičnim sredstvima.

Trenutačnim nazivamo ono što se zbiva u jednoj točki vremena, u trenutku,

⁹ Prema prilično raširenom mišljenju, pojava glagolskih vremena u jezicima novija je od pojave aspekta, a mnogi jezici ni nemaju glagolska vremena, a imaju aspekt. Cf. Martinet 1985, § 5.32.

¹⁰ Neodgovarajući je čak i termin aspekt, jer bismo sve u svezi s glagolom, tj. gotovo sve glagolske kategorije, stanje (aktiv:pasiv), način (indikativ, kondicional, imperativ), pa i vremena (prošla:neprošla), a ne samo vid, mogli smatrati predikatnim *vidom/vidikom/viziranjem*.

¹¹ Glagolska vremena mogu amalgamirati aspekt (fr. *passé simple / imparfait*, hrv. aorist/imperfekt), što je jedan od uzroka postojeće terminološke zbrke. Comrie 1976:3.

zbivanje koje ima utvrđenu početnu ili krajnju točku, a *protežnim* nazivamo ono što se zbiva u razmaku većem od točke vremena do beskonačnosti.

Ni za tu se opću vremensku referencu ne može *a priori* predvidjeti hoće li biti leksikalizirana, tj. implicitna (hrv. *reći* – *govoriti*, fr. *dire* – *parler*) ili gramatikalizirana, tj. eksplicitna (*reći* – *izricati*). Ona se dapače može javljati na oba plana. Ta se referenca dubinske strukture u površinskoj strukturi uglavnom i izražava **diskontinuirano**, dakle, istovremeno na raznim točkama izričaja i na razne načine. Da nije tako, ne bismo mogli prevoditi rečenice iz jezika s glagolskim aspektom na jezike koji ga nemaju a da ne izgubimo nešto zaista bitno od dubinske vremenske referencijalne analize.

0.3.1. Isprekidanost aspektualnog izraza. Aspektualni sadržaj često se izražava diskontinuirano, što se osobito odnosi na jezike koji, kao hrvatski, imaju morfološki izražen glagolski vid. U njima se aspekt ne izražava samo uobičajenim leksičkim, tj. implicitnim elementima, i amalgamiranim gramatičkim elementima¹², već posjeduje i posebne eksplicitne, u tu svrhu specijalizirane glagolske morfeme za preoblikovanje vremenske protežnosti u trenutačnost (perfektivizacija) i obrnuto (imperfektivizacija).

Primjer isprekidanosti aspektualnog izraza u hrvatskom:

1. *Nadugačko razmatrasmo situaciju sjedeći na verandi.*

Sadržaj trajanja radnje izražen je na planu izraza različitim sredstvima:

a) leksičkim: adverbijalom *nadugačko*;

b) amalgamiranim gramatičkim:

glagolskim prilogom sadašnjim (koji se tvori samo od protežnih glagola) *sjedeći*;

protežnim glagolskim vremenom: imperfektom *razgovarasmo*.

Međutim, s obzirom da se radnja dogodila negdje u prošlosti, nije baš posve adekvatno nazvati je nesvršenom. Ona je, naime, svršena jer je izražena jednim prošlim vremenom, ali se ovdje ujedno izražava i njezina protežnost, tj. činjenica da nije bila trenutačna, momentana. Nazive svršenost/nesvršenost trebalo bi zamijeniti nazivima trenutačnost : protežnost (momentanost : propagativnost, momentani : propagativni glagoli).

Pogledajmo sljedeću varijaciju rečenice br. 1:

2. *Nadugačko razmatrasmo situaciju prosjedišći čitavu noć na verandi.*

Na činjenicu da je radnja **dovršena**, premda je potrajala neko vrijeme, ukazuje uporaba glagolskog priloga prošlog *prosjedišći*, kombinirana s obvezatnim adverbijalom koji ujedno označuje kraj toga trajanja (*čitavu noć*), te glagolski prefiks *pro-*. Na **protežnost** radnje ukazuju adverbijali *nadugačko* i *čitavu noć*, te imperfekt *razgovarasmo* od protežnoga glagola.

¹² Npr. u francuskom, koji prošlošću svojih vremena *imparfait* i *passé simple* ujedno izražava i razlikovanje u trajanju radnje. Martinet navodi kao aspektualne razlike primjere *il est mort* : *il meurt* i *Le livre est paru*. (p. c. s vrijednošću svršenosti) : *Le livre a paru l'année dernière*. (p. c. s vrijednošću prošlosti), Martinet 1970, § 5.31.

Na tom primjeru ujedno vidimo da su dihotomije prošlost:neprošlost i trenutačnost:protežnost dvije različite kategorije.

0.3.2. Čime se sve može izraziti trajanje predikacije?

A) Leksik:

a) implicite

značenje glagola: fr. *marcher*, hrv. *hodati*;

b) eksplicite (ali amalgam):

afiksi (prefiksi, infiksi): fr. *en-durcir*, *dans-ot-er*, hrv. *započeti*,
pjevoušiti;

aspektualni pomoćni glagol¹³: fr. *Je suis en train de lire.*;

adverb: *Dugo sam razgovarao s prijateljem.*;

veznik: *Dok sam razgovarao s njim, on je ušao.*;

B) gramatika:

a) amalgam:

– glagolsko vrijeme: *Rekoh mu da prekine. Razgovarahu cijelu noć.*; fr. *il meurt; il est mort*¹⁴;

– glagolski prilog:

a) sadašnji¹⁵: *Čitajući knjigu, svašta naučiš.*;

b) prošli: *Ugledavši je, zaplakao sam.*

(Glagolska imenica¹⁶: *uskrsnuće* – *uskrisivanje*, koja zadržava glagolski aspektualni biljeg, a uglavnom se tvori od protežnih glagola.)

b) pravi¹⁷ aspektualni biljezi (alternacija osnove): lat.¹⁸ *videre : vidi*, hrv. *stati : stajati*.

¹³ Grevisse 1969, § 655, o polupomoćnim glagolima u francuskom.

¹⁴ U francuskom postoji grupa glagola koji tvore prošlo vrijeme *passé composé* uz pomoć pomoćnoga glagola *être* (za razliku od svih ostalih, koji ga tvore uz pomoć pomoćnoga glagola *avoir*). To su glagoli koji izražavaju kretanje i promjene stanja, pa pretpostavljamo da se upravo kod njih najbolje uočavala razlika između trajanja i dovršenosti, odnosno protežnosti i trenutačnosti, te je zapravo kod tog pomoćnog glagola *être* (u *passé composé*) riječ o razlikovanju aspekta, a ne vremena. Da je tome tako dokazuje kod nekih glagola (nekad su to bili *entrer, partir, repartir, rester, sortir, tomber*) potreba da se prošlost ipak izrazi pomoćnim glagolom *avoir*: *Le nouvel annuaire des postes est paru.* (svršeno, trenutačno), ali *Les «Fleurs du Mal» ont paru en juin 1857.* (prošlost). Tako sada imamo kod takvih glagola dihotomiju prezent–protežnost : *passé composé* – dovršenost, trenutačnost (npr. *il meurt / il est mort, il tombel / il est tombé*), a zatim i posebno naglašavanje činjenice da je riječ o prošlosti uporabom pomoćnoga glagola *avoir* (koji je kao pomoćni glagol u većine glagola biljeg prošlosti): *il a tombé* ('upravo je pao').

Dakle, u francuskom pomoćni glagol *être* u prošlom vremenu *passé composé* služi za izražavanje trenutačnosti u odnosu na protežnost izraženu prezentom. Inače, u francuskom trenutačnost još mogu izraziti vremena *passé composé, futur antérieur* i *futur antérieur du passé*, a protežnost prezent, imperfekt, *passé composé* i *futur simple*.

¹⁵ Tvori se samo od nesvršenih glagola.

¹⁶ Koja se uglavnom tvori od protežnih glagola, ali može i od trenutačnih.

1. Glagolski vid. Glagolski vid je gramatička dihotomija koja u dubinskoj strukturi odgovara dihotomiji trenutačno:protežno. To je sredstvo поблиžeg određivanja predikacije, nastalo kao posljedica lokaliziranja predikacije u vremenu i prostoru, a odnosi se na njezino trajanje. U glagola se očituje dihotomijom nazočnosti odnosno nenazočnosti (+/–):

1. **pravih aspektualnih morfema**, koji su jednoznačni aspektualni infiksi (perfektivizacije i imperfektivizacije);
2. **nepravih aspektualnih morfema**, glagolskih prefiksa (preverba), koji su zapravo višeznačni adverbijalni determinatori glagola sa sekundarnim učinkom perfektivizacije.

1.1. Dvostruka funkcija glagolskih prefiksa. Primarna je funkcija glagolskih prefiksa, kao aglutiniranih negdašnjih adverba koji izražavaju поблиže okolnosti predikacije, **determinacija**, tj. поблиže određivanje glagola, i to uglavnom s obzirom na prostorno-vremenski sklop (način, količina, dovršenost radnje).

Sekundarna posljedica takvog vremensko-prostornog određivanja glagola jest doživljavanje predikacije kao neprotežne. **Perfektivizacija** je dakle sekundarni učinak predmetanja glagolskih prefiksa, što je s vremenom postala i njihova sekundarna funkcija. U tom svjetlu, na neprefiksirane glagole možemo gledati kao na neodređene, neobilježene, a na prefiksirane glagole kao na određene, obilježene.

Međutim, dvostruka funkcija preverba omogućuje postojanje slučajeva u kojima prefiks:

1. samo determinira glagol, a ne dovodi do njegove –perfektivizacije (*donositi, dovoziti, navoditi, posjedati, dovlačiti, napadati*);
2. поблиže određuje glagole koji već jesu trenutačni (*podići, proreći, poubo-siti, nasamljeti, ponarasti*);
3. određuje glagol samo s obzirom na vrijeme, npr. dovršenost radnje (*pisati – napisati*).¹⁷

1.2. Funkcija glagolskih infiksa. U hrvatskom jeziku postoje glagolski infiksi kojih je isključiva funkcija aspektualizacija, tj. određivanje trajanja predikacije. To su, dakle, za razliku od prefiksa, pravi aspektualni afiksi. Infiks *-nu-/n-* jedini je infiks perfektivizacije, a infiksa imperfektivizacije ima više (*-a-, -ja-/va-, -va-, -iva-, -Ø-*), ali je za njih karakteristično da svi sadrže *dugo a*.

2. Veza aspekta i fonemskog materijala. Znakovito je da se u slučaju pravo gramatičkog aspektuiranja²⁰, a to je infiksiranje glagola, dubinska dihoto-

¹⁷ U francuskom nema pravih aspektualnih morfema pa se aspekt izražava ili različitim glagolima (*voir:regarder*) ili perifrazama (*s'asseoir: être assis*).

¹⁸ U lat. vokalska alternacija, reduplikacija, umetanje konsonanta.

¹⁹ Svi primjeri prema *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnog jezika*.

²⁰ U slučaju prefiksiranja glagola upravo je obrnuto: fonemski duža riječ obično je perfektivizirana, no, kao što smo vidjeli, aspektualizacija i nije primarna uloga glagolskih prefiksa.

mija trenutačno: protežno na fonemskom planu poklapa s dihotomijom kratko: dugačko, odnosno da protežnosti, kao semantičkoj obilježenosti, odgovara fonemska obilježenost, odnosno dužina fonemskog materijala:

- a) jednosložni infiks naspram dvosložnog: *obećati* – *obećavati*, *kazati* – *kazivati*;
- b) kratak samoglasnik naspram dugog: *darovati* – *darivati*, *okovati* – *okivati*;
- c) kratak samoglasnik naspram dugog: *lupiti* – *lupati*, *sjetiti* – *sjećati*.

Toj karakteristikici možemo pridodati i

- d) kraće supletivne parnjake za trenutačnost naspram dužih za protežnost, nastale tvorbom od različitih osnova:
gramatikalizirane: *otići* – *odlaziti*, *doći* – *dolaziti*.
leksikalizirane: fr. *dire* : *parler*; hrv. *reći* : *govoriti*.

3. Aspektualni biljezi u hrvatskom jeziku. Slijedi uopćen prikaz obilježenosti aspekta u hrvatskom jeziku:

I. biljezi perfektivizacije:

- a) nepravi biljezi²¹: glagolski prefiksi,
- b) pravi biljeg – glagolski aspektualni infiks *-nu-/n-*;

II. biljezi imperfektivizacije:

- a) pravi biljezi: glagolski aspektualni infiksi: *-a-* (*proricati*), *-ja-/va-* (*zavijati*), *-va-* (*sagorijevati*), *-iva-* (*kazivati*), *-Ø-* (zamjena *o:i*, *i:a*, *okivati*, *puštati*).

4. Neafiksirani protežni glagoli. U hrvatskom jeziku većina neafiksiranih glagola (tzv. glagola prve vrste) izražava protežnu radnju. Neafiksirani su glagoli, u odnosu na prefiksirane, neodređeni. Njihova je protežnost upravo posljedica činjenice da nemaju referentnih točaka s obzirom na vrijeme i prostor.

4.1. Afiksacija protežnih glagola. Protežni se glagoli determiniraju s obzirom na vrijeme i prostor, i to uz pomoć:

- a) glagolskih prefiksa, tzv. preverba, kojih sekundarni učinak može biti i perfektivizacija;
- b) infiksa *-nu-/n-*, kojega je isključiva uloga perfektivizacija.

5. Neafiksirani trenutačni glagoli. Postoji također i manji broj neafiksiranih trenutačnih glagola (*dići*, *leći*, *pući*, *stići*, *sjesti*, *stati*)²². Oni se svejedno doživljavaju kao neodređeni, jer su neobilježeni u odnosu na svoje afiksirane parnjake.

5.1. Afiksacija trenutačnih glagola. Prefiksacija takvih trenutačnih glagola (prve vrste) ne utječe na aspekt, naime, oni ostaju trenutačni. Međutim, infiksacijom mogu postati protežni, i tada ih doživljavamo kao određene: *dići* – *dizati*, *sjesti* – *sjedati*, *stati* – *stajati*.

²¹ Jer prefiksi glagole determiniraju i na druge načine, a ne samo s obzirom na trajanje predikacije.

²² Koji se imperfektiviziraju infiksima.

6. Perfektivizacija je preoblikovanje protežnoga glagola u trenutačni putem afiksacije. U hrvatskom jeziku perfektivizacija glagola može biti sekundarni učinak prefiksacije glagolskim prefiksima (*mimo-, na-, ob-, pri-, s-, do-, nad-, pod-, pre-, pred-, pro-, uz-, za-, raz-*). Međutim, postoji i pravi aspektualni afiks perfektivizacije²³, a to je infiks *-nu-/n-* (*bocnuti, gurnuti, lupnuti, viknuti*).

7. Imperfektivizacija je preoblikovanje trenutačnog glagola u protežni putem:

- a) infiksacije: *sjesti – sjedati*;
- b) zamjene kraćeg infiksa duljim: *lupiti – lupati*.

8. Afiksiranje, obilježnost, determinacija. Svako afiksiranje gramatičkog morfema doživljava se kao dodatna determinacija, odnosno kao obilježavanje, a njegova suprotnost, tj. nepostojanje afiksacije, kao neodređenost, neobilježnost. Postojanje parnjaka suprotnog aspekta (trenutačni:protežni) dio je semantičkoga sadržaja svakoga glagola.

8.1. Neodređeni glagoli. S obzirom na prethodno izrečeno, neodređeni (neobilježeni) glagoli jesu:

- a) dvovidni glagoli²⁴,
- b) neafiksirani glagoli.

8.2. Određeni glagoli. Određeni (obilježeni) glagoli jesu *svi afiksirani glagoli*:

- I. prefiksirani glagoli, determinirani:
 - a) s obzirom na prostorno-vremenski sklop,
 - b) količinu, način itd.
- II. infiksirani glagoli
 - c) infiksom perfektivizacije: *-nu-/n-*,
 - d) infiksima imperfektivizacije: *-a-, -ja-/va-, -va-, -iva-, -Ø-* (zamjena kratkog infiksa dugim *i > a* *lupiti – lupati*, *o > i* *darovati – darivati*).

9. Uvjetovano (automatsko) morfemsko aspektuiranje glagola. Ako u rečenici već postoji aspektualni sadržaj izražen na bilo koji način, u jeziku koji ima glagolski vid obvezatno je zalihosno (redundantno) morfemsko aspektuiranje glagola. Tu je, dakle, riječ o jezičnoj uvjetovanosti. Dakako, glagolski vid može biti i jedini izraz aspektuiranja predikata u rečenici. Npr. hrv. *Neprestano ga je pogledavao*.

9.1. Prevođenje s jezika bez glagolskoga vida. Isto tako, ako u jeziku bez glagolskoga vida nađemo na bilo kakove aspektualne naznake, u prijevodu na jezik s glagolskim vidom treba voditi računa o odgovarajućem aspektuiranju glagola (infiksacijom/prefiksacijom/kombinirano).

²³ Tj. koji nema drugu funkciju do li da protežni glagol pretvori u trenutačni.

²⁴ Hrvatski glagoli tipa *čuti, večerati, objedovati, vidjeti*, koji su zapravo neodređeni, te ih kao takve i kontekst može determinirati, a afiksiranje nije neophodno.

Zaključak

U članku se pitanje **glagolskog aspekta** obrađuje kao jedna od **realizacija dubinske dihotomije trenutačno: protežno**. Glagolski su prefiksi nepravilni aspektualni afiksi jer im je primarna funkcija *adverbijalno* određivanje glagola. Pravi aspektualni afiksi jesu samo aspektulani infiksi, kojima je aspektualizacija jedina funkcija. Neafiksirani glagoli doživljavaju se u svijesti kao neodređeni, neobilježeni, a afiksirani (prefiksirani i infiksirani) kao određeni, obilježeni. Stoga glagolske prefikse doživljavamo kao biljege perfektivizacije, a fonemsku duljinu infiksa kao biljeg imperfektivizacije. Kod pravih aspektualnih afiksa (infiksa), fonemska duljina naspram fonemske kratkoće odgovara spomenutoj dihotomiji dubinske strukture. Čak su i u slučaju supletivnih parnjaka duže riječi protežni glagoli.

Literatura

- Comrie, B. 1976. *Aspects: an Introduction to the Study of verbal aspects and related problems*. Cambridge, New York : Cambridge University Press.
- Grammaire fonctionnelle du français*. Ed. A. Martinet. Paris : Crédif, Didier, 31988.
- Grevisse, M. 1969. *Le bon usage*. Gembloux : Éditions J. Ducalet.
- Guiadek, S. 1979. *Grammaire contrastive franco-polonaise*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Guillaume, G. 1964. *Langage et science du langage*. Paris : Nizet, Quebec, Presses de l'Université Laval.
- Katičić, R. 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnoga jezika, Nacrtna gramatika*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Globus.
- Lyons, J. 1970. *Linguistique générale. Introduction à la linguistique théorique*. Paris : Larousse.
- Lyons, J. 1995. *Linguistic Semantics*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Martin, R. 1971. *Temps et aspects, essai sur l'emploi des temps narratifs en moyen français*. Paris : Klincksieck.
- Martin, A. 1970. *Éléments de linguistique générale*. Paris : Armand Colin.
- Martin, A. 1985. *Syntaxe générale*. Paris : Armand Colin.
- Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb : Školska knjiga, 1979.
- Raguž, D. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb : Medicinska naklada.
- Skok, P. 1940. *Osnovi romanske lingvistike. Svezak III: Historijska morfologija romanskih jezika*. Zagreb : izdanje Naklade školskih knjiga i tiskanica Banovine Hrvatske.

Une dichotomie de la structure profonde — *le momentané : le propagatif* et l'aspect verbal

Résumé

L'article traite la question de l'aspect verbal comme une des réalisations de la dichotomie de la structure profonde qu'on nomme ici *le momentané : le propagatif*. Les préverbes ne sont pas de vrais affixes aspectuels étant donné que leur fonction primaire est la détermination «adverbiale» du verbe. De vrais affixes aspectuels ne sont que des infixes aspectuels n'ayant d'autre fonction que l'aspectualisation. Les verbes non-affixés sont sentis comme non-déterminés, non-marqués, tandis que ceux qui sont affixés (préfixés et infixés) sont sentis comme déterminés, marqués. Pour cette raison-ci les préverbes sont la marque de la perfectivisation, tandis que la longueur phonémique des infixes est la marque de l'imperfectivisation. Chez de vrais affixes aspectuels (infixes) la longueur phonémique vis à vis de la brièveté phonémique correspond à la dite dichotomie de la structure profonde. Même dans le cas des paires supplétifs les mots plus longs sont propagatifs.

Ključne riječi: aspekt, dubinska struktura, glagoli, afiksi, hrvatski jezik
Key words: aspect, deep structure, verb, affixes, Croatian language